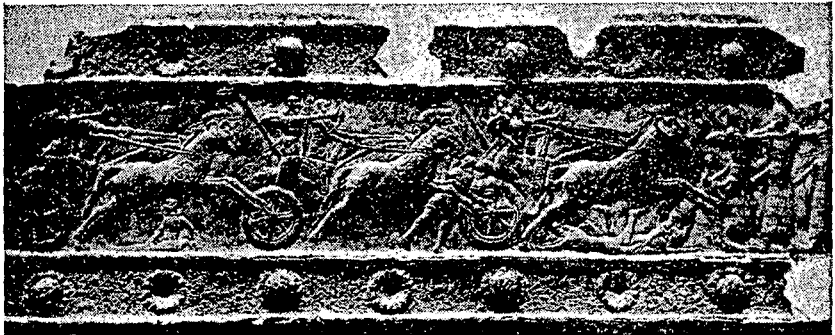

צ ב א א ש ו ר

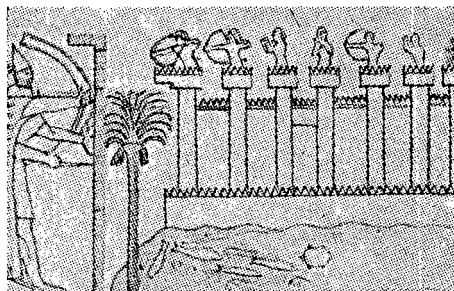
אפיו של העם — אמיץ, נמרץ ואמון על ציד חיות גדולות — טיפח בקרבנו את הנטיה להתקפה, אם איסטרטגית ואם טקטית. נטייה זו, וכן אופן הפעולה הטבעי לגבי ציידים, היינו: הפמרון והלפיתה, הביאום ממילא גם לשימוש בצורות הנוהג הטקטי שהם רגילים בהן. באחת מכתובותיו מזכיר סנחריב „התקפה בחזית ובאגף“. אכן, חסרות לנו עדויות מספיקות כדי שנוכל לנסות ולתאר בדמיוננו את המערך שנקטו בו האשורים לשם מערכה מסוימת.

צבאות אשור היו מורכבים למן הזמנים הקדומים ביותר, גם פרשים וגם רגלים. השימוש בסוס, אף כי לא ארץ-הנהרות היא מולדתו, הונהג שם סמוך לזמנו של חמורבי, ויש לשער שהובא מן ההרים שממזרח. תחילה השתמשו בו רק בשביל הרכב; אורח-המלחמה בימים ההם היה דומה במקצת לזה שבתיאורי הומרס: האצילים לוחמים מעל כלי-רכב, ואילו איכריהם מתלויים אליהם כרגלים; אלא שכאן היה הארגון ניכר מעט יותר מאשר בתיאוריו של הומרס.

במסע ילמנאסר ג' בסוריה נגד העיר חמת. המלך המסתער בראש חטיבת הרכב, ועובר על פני יחידת קשתים אשוריים.

בכלל הרכב נמנו הרכב, הקשת, שנשא לעתים שריון, וכרגיל נושא-צינה אחד, ועתים אף שנים (ראה מאמרו של א. מלמט, עמ' 36). הקשת של הרכב מתואר לעתים (בתבליטים) כ„רגול“ — כלומר: מצויד כרגלי — משום שנלחם כרגלי, וכמקרה כזה נתלה אליו גם נושא-צינתו. חיל-הרגלים כלל קשתים ונושאי-חניתות; בצווד של נושאי החניתות נראית הצינה הקלועה הגדולה (קלועת-ענפים), האפיינית לסוג זה של חיל בצבא האשורים. יש לשער, כי שני סוגי הרגלים הללו היו מאורגנים בפלוגות נפרדות. אך לעתים קרובות מתוארים הם כפועלים בצותא, צמדים-צמדים, ועל הרוב שניהם כורעים מאחרי הצינה הארוכה, בעוד הקשת יורה את חיציו וחברו עומד על המשמר, בחרב שלופה.

תיאור מצור מימי תגלתיפלאסר הג'.
 העיר מוקפת חומה — ובה ד' מגדלים
 — ותעלת־מים. וקבוצות אשוריות
 בנות שלושה אנשים (שני קשתים
 ונושא־צינה אחד)* מתחפרות מאחרי
 צינור־מצור סוככות. עשויות עץ
 ולהן טבעית־החזקה.

בתקופת מסעותיו של סרגון¹ התחיל השימוש ברכב מצטמצם במידת־מה, ובשדות־
 הקרב הופיע חיל־הפרשים. תחילה היו הללו קשתים, כלומר — מעין „חיל־רגלים
 רכוב“, לפי מושגי המאה הייט וראשית הכ', ובתקופה שלאחר מכן נושאי הניתות², אף כי
 לפי ציודם היו מכוננים יותר לתגרות במפוזר מאשר להסתערות־מהץ במערך צפוף (הסיבה
 לכך היתה העדרן המוחלט של הארכובות וכן של האוכף, ובמידת־מה גם אופיו החלקי
 של השריון — המער); ואילו בתקופה מאוחרת יותר הופיעו לעתים — ולא לעתים
 קרובות — כ„דרגונים“, כלומר: פרשים המסוגלים גם להשתתף בקרב כרגלים, בשאתם
 גם הנית וגם קשת. עדות לכך כי הרמה של כושר הקליעה ושל כושר־הרכיבה היתה
 גבוהה ביותר אנו מוצאים בתבליטים, שבהם מתוארים הפרשים על הרוב כיורים במלוא
 הדהרה, כשהמושכות מושלכות אל צואריה־סוס ובלילי להשתמש בארכובות, שכן
 לא הומצאו הללו מעולם, למרבה הפליאה, ע"י אחד מעמי הקדם (המצאת הארכובות
 מיוחסת לתחילת ימי־הביניים. — המער).

במרצת ההתפתחות נסתעפו הקשתים־הרגלים לבעלי־גורקל — מזה,
 ולבעלי־גור־כבד — מזה. הקשת ה„קל“ הוא איש התגרות במפוזר, ועל כן תואר עמידתו
 במערך־הצבא לפני סוגי־החיל האחרים, אין לו כל מגן, ולא ליווי של נושא־צינה,
 ועל כן מן הנמנע היה כי יסופח אל „רגלי־המערכה“³, ואילו הקשת ה„כבד“ — אף כי
 ציודו משתנה בתיאורים השונים, הוא תמיד חבוש קסדה ושריון, ומלווה על־ידי נושא־
 כלים המחזיק במגן, על הרוב אותה הצינה הקלועה האופיינית, שהגיעה במרוצת הזמן
 למידות־ענק ממש, מקומרת לאחור בצדדים, ואפילו בחלקה העליון.

אולם עדיין אין אתה מוצא כאן את הפלנגה הכבדה של נושאי־הניתות⁴.
 איש־החנית הרגלי עודנו משורין, אך שריון חלקי בלבד: חובש קסדה, ונושא מגן מעוגל
 וחנית קצרה; אתה מוצאו בכל תיאורי־הקרב, אבל בולט הוא במיוחד בחבורות־ההסתערות
 שבמערכות־המצור.

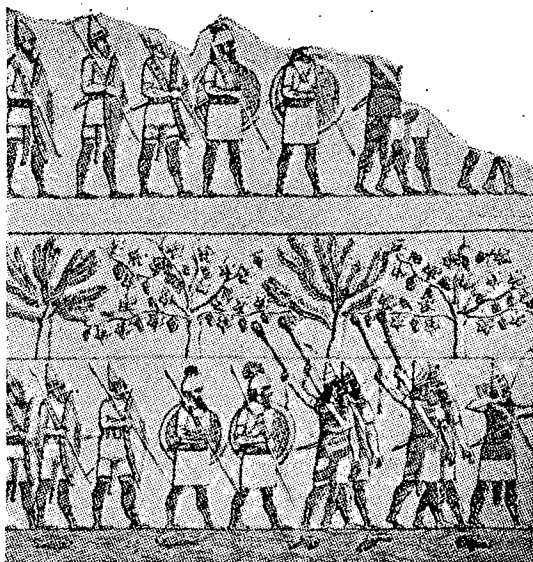
(1) אחרי כיבוש שומרון, כלומר, מ־722 ואילך — המער'.

(2) „אולני“, או „לנסרס“, בלע"ז של אירופה — המער'.

(3) כלומר — לאותו סוג חיל־רגלים שלא היה מתפור לשם תגרות־התגרות, אלא

היה יוצא לקרב במלוכד, במערכות הרוקות, בדומה ל„אנית־מרכה“ שבטרמינולוגיה
 הקלטית של מלחמת־ציים וכיו"ב. — המער'.

(4) המציינת, כתופעה עיקרית, את רגלי־השריון הכבדים של יון, ולאחר מכן של
 מקדון, ושימשה שלב היסטורי מכריע בהתפתחות הטקטית של צבאות העולם הקדמון. —

חיל־הרגלים האשורי מימי
סנחריב על סוגיו: שורות
ארוכות של אנשי־חנית נושאי
צינה עגולה גדולה, ולפניהם —
זוגות של אנשי־חנית, שצידום
קל יותר: צינותיהם קטנות
וקטדותיהם מכורבלות, לבושם
אף הוא יותר קל וטבעת־חזה
מחזיקה את חגורם. לפניהם
צועדים בעלי כף־הקלע, ולפני
אלה — הקשתים; דהיינו, —
נוקדימים את בעלי הנשק שטור־
זו ארוך יותר: קשתים, יודי־
אבן, נושאי־חנית.

צבאו של סנחריב כלל גם אנשי כף־הקלע⁵. שלא כסוג־החיל המקביל שבצבאות
עמים אחרים לבשו קלעי־אבנים אלה שריון, ועלי־די כך ניתן להציבם בצד „רגלי־
המערכה“. אכן, שימוש כזה בקלעים התאים לאופי הטקטיקה האשורית, שהתבססה במידה
כה רבה על ה„אש“⁶; ואולם דבר זה עצמו היה הופך לרועץ לצבא המבוסס בעיקר על
הפלנגה ועל טקטיקת־הלם. בזמן מאוחר יותר נראים בצבא אשור גם אנשי חנית
בעלי שריון כבד יותר; אלא שאף הם אינם מהווים עדיין פלנגה; כרגיל מתוארים אנשי־
צבא מסוג זה כמעטים במספרם, בסמוך למלך, והיו ששיערו כי הללו היוו את משמר־ראשו.
כבר הוזכרו כאן ענייני המצור. חכמת־הביצור היתה מפותחת יפה באותו
עולם תרבותי מתקופת בני־אשור. הערים היו, כרגיל, מוקפות חומה, ונשתמרו תיאורים
של טירות משוכללות מאוד. אילו ראה איש־אירופה מתקופת ימי־הביניים טיפוס כגון
זה של טירה, היה נראה לו כמוכר לחלוטין: חומות שגבהן מגיע ל־40 רגל, עם שיני־
חומה ואשנבי־ירייה, עם גזרות־חיות אגופות, ברווחים לא גדולים, עם מגדלים עטורי־
שינים ועם דיוטות עליונות הבולטות חוצה⁷; הטירות, בדרך כלל, מוקפות תעלות־מגן;

(5) טעות בידי אותם החוקרים המקדימים את השימוש בבליסטרות לימיו של
סנחריב, — כפי שהוכיח עכשיו י. סוקניק, ב„ידיעות החברה לחקירת א״י“, תש״ו.
(6) היינו — על הטלת קלעים (חיצים, אבנים) ממרחק־מה, דבר טבעי ביותר לגבי
עם שמוצאו משבטי־צידים. תכסיס־הקרב יכול להתבסס כאן על קרב־„אש“ חזיתי,
וגם אגפני, ועל הסתערות רגלים נושאי־חנית, בעיקר בעקבות חיל־הרכב, או מהאגפים
(של הרשעים), לאחר „הכשרת־אש“ כנ״ל.
(7) Machicolations בלע״ז, העשויים להגדיל את כושר־הפגיעה במתקיפים (ביחוד —
בשעה שהם מתקרבים אל החומה) ממעקה מיוחד שבבליטה או מן החרכים שבקיר התחתון,
הנטוי אחורנית, ומן האשנבים שברצפת הבליטה. — המער.

ועתים מצויות בהן חצר חיצונית וחצר פנימית. צבא שהובס בשדה היה נוהג, בדרך כלל, לבקש לו מקלט בתוך ערי-החומות שלו. במקרה כזה היו האשורים פותחים במעשה-מצור מדוקדק, שניהלוחו בפעלתנות רבה. היו בונים סביב העיר קו של „חומות-נגד“, ואת חומות-העיר היו תוקפים באילי-קירקור וכן היו חותרים החירות בייסוד החומה, תוך כדי התגוננות בצינות הקלועות הגדולות. כדי לחפות על פעולות אלו היו הקשתים וקולעי-האבנים מתמידים ב„אשם“, ויש אפילו רמזים לכך, כי בהודמנויות ידועות השתמשו אף ב„ארטילריות-מצור“, בדמות בליסטראות גסות (פרימיטיביות). את מכונות-המצור היו מפעילים לא בלבד מעל פני השטח-הטבעי, אלא לעתים קרובות אף מעל תלים מלאכותיים. קבוצות-הסתערות, שנשארו סולמות-סער, היו מתקדמות תחת חיפוי ה„אש“; היו אלה חבורות מעורבות של קשתים ונושאי-חניתות, וכל קשת חסה בצל המגן של נושא-החנית. בדרך האופיינית לבני-אשור.

ודאי שמלאכת-מצור מעין זו הצריכה גייסות-טכניים מיוחדים. עד כמה היו יחידות-צבא מסוג זה מפותחות אין אנו יודעים בודאות, אבל יש סימנים המעידים, כי אכן, היה היו גדודי-„חפרים“; על כל פנים עלינו להניח, כי גייסות-המערכה אומנו להפליא במלאכת-החפרים, כיון שהאשורים היו מבצעים מבצעי-מהנדסים בשיעורי-ענק, הן במערכות-מצור והן בשדה הפתוח.

האימון והציוד הם נקודות-החוסן של הצבא הזה. אין ספק כי התירגול היה מדוקדק ויסודי. מסתבר, כי לחיל-הפרשים היה בית-ספר מקצועי מיוחד, שבו נתאמנו ברכיבה ובנהיגה. היו בתי-משק מלכותיים ומחסני-מידות, שהכילו ציוד מכל הסוגים והמינים — לא בלבד כלי-זיון, אלא אפילו ערכי-עגלות, כלי-דתמה ואורות, ולפחות אף מקצת מן הבהמות הדרושות. מן הראוי לציין כאן כי כלי-המשק שבתקופה הקדומה יותר היו עשויים ברונזה, ואילו בימי גדולתה של אשור כבר היו הכלים הללו עשויים ברזל, שהובא, כנראה, מארצות החתים⁸. אין ספק, כי כל הטיפול הרב הזה בעניינים שבאימון ובציוד הוא שהביא להצלחותיהם של צבאות האשורים במלחמה.

כיגונם המדוקדק כלי-כך של בתי-משק הצריך בודאי גם שירות מיוחד לאספקה ולהובלה, אלא שלא נשקטו כל פרטים על-כך. אבל מתוך ציורי-חייה-מחנה ניתן לראות, כי אמנם היה זה שירות יעיל. מחנות שחנו בהם זמן ממושך כוננו והותקנו בצורה מדוקדקת, בוצרו ע"י חומת היקף; הוקמו אוהלים, הותקנו מערכי-מקשר לבהמות וחלקות חניה לרכב. אף אם נביא בחשבון שימוש מכסימלי באספקה ממקורות מקומיים לצרכי המחיה, לא נוכל להניח שכל אלה יכלו להיעשות בלא שירות הובלה מאורגן היטב.

אכן, סידורי מערכת-הצבא הוא היו מתוקנים כל צרכם כדי לאפשר גם גמישות רבה של הצבא. מסעות-המלחמה של האשורים היו מכל הסוגים ובכל מיני מסיבות: בהרים ובמדבריות; על פני שטחי יבשה הרחוקים יותר מאלף וחמש מאות קילומטר מן המולדת; מסעות מעבר לים, לחופיו האחרים של המפרץ הפרסי. ואף אם נביא בחשבון

8 ביחס לראשית „היניקה“ של ברזל מאת החתים על ידי מצרים ראה מאמרו של ד"ר ה. פולוצקי, „מערכות“, חוב' י"ח—י"ט ע"י 42 (הערה אחרונה). בדרך כלל, עדיין לא נחקרה השפעת מקורות הברזל על רמת-הזיון בתנודות הכוח הצבאי שבין מעצמות קדמת-אסיה העתיקה. — המער.